

14. *Документи зовнішньої торгівлі між Україною та Республікою Індія* (з урахуванням змін Державним стату України). Довідка МЗС України. – Архів торговельно-територіальних департаменту.

15. *Структура двосторонньої торгівлі між Україною та Республікою Індія* (з урахуванням змін Державним статуту України). Довідка. – Архів Міністерства економіки України. – Док. змін. січень 2009.

Давидович Л.В. Формирование индо-украинских отношений после развала СССР

Проаналізовані основні сфери співробітництва між Індією в Україні в пострадянський період, дано авторська періодизація процесів формування індо-українських відносин після розвалу СССР.

Ключові слова: зовнішня політика, міжнародна система, національний інтерес.

Davydovych, L.Ya. Formation of Indo-Ukrainian relations after the breakdown of The Soviet Union

Main fields of mutual cooperation between India and Ukraine in post-cold-war era were analyzed; author's periodization of the formation of Indo-Ukrainian relations after the collapse of the USSR was given.

Key words: foreign policy, international system, national interest.

УДК: 327.54 (73)

Худолій А.О.

Українсько-американські відносини на початку 90-х років ХХ ст.

Проаналізовано особливості формування зовнішньополітичних відносин між США та Україною. Висвітлено особливості формування української політики під впливом зовнішніх чинників. Виявлено та описано політичні погляди американського президента Дж. Буша, що вплинули на формування зовнішнього курсу США.

Ключові слова: СРСР, зовнішні відносини, статусна, зовнішня політика, партнерство, інтереси.

Зважаючи на провідну зовнішньополітичну роль США набуває актуальності дослідження чинників, що впливають на політику американських президентів. Важливим є можливість прогнозування їхньої діяльності, що сприятиме впливу на розвиток країн східної Європи.

Питання зовнішньої політики США досліджувала значна кількість науковців, які вживали такі закордонні Штати та перспективні українсько-американських відносин [1-9]. А. Кокаленко вивчав зовнішньополітичні аспекти України та США з позиції взаємності [2]. Р. Офіційною у монографії досліджував динаміку політики України з 1991 по 2004 роки, акцентуючи увагу на історичному аспекті останніх років ХХ століття [3]. Б. Тарасюк проаналізував політику США та України на протязі останніх років ХХ століття [5]. Т. Кузьмю досліджував питання розвитку відносин Україна – НАТО [11]. І. Харченко здійснює історичний аналіз українсько-американських відносин за період з 1991 по 2002 роки [6].

Стаття опирається на дослідження праць у сфері політики, в яких увагу досліджено на аналізі не лише зовнішніх відносин між США та Україною на ранньому етапі її формування як незалежної держави. В умовах зростаючої ролі внутрішніх та зовнішніх чинників на зовнішню політику США набуває актуальності дослідження політичних поглядів американських президентів, що відіграють важливу роль у прийнятті політичних рішень.

Власне актуальним виявляється аналіз внутрішні українсько-американських відносин на початку 90-х років ХХ ст. з точки зору аналізу промов американських президентів та зорєнтовані риторики та політики.

Метою даної статті є вивчення тих внутрішніх і зовнішніх чинників, що сприяли формуванню зовнішньої політики США по відношенню до України. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

– виявити та описати зовнішні чинники, що вплинули на позицію Дж. Буша;

– вивчити та описати політичні погляди американського президента Дж. Буша, що відігнали на формуванні зовнішнього курсу країни на початку 90-х років ХХ століття;

– проаналізувати зовнішню політику Дж. Буша по відношенню до України протягом перебування його при владі;

– вивчити наслідки риторики Дж. Буша кориснок з його зовнішньої політикою у стосунках з СРСР та Україною.

Русоцентричний підхід Вашингтона. Обережності та неспіву були притаманні офіційному Вашингтону в період «перебудови» на довгий часамперед про належні стосунки з Москвою вразі проблем глобалізації безпеки. Тому на Заході політики – фізичні з національних питань думали не стільки про трансформацію радянської держави, скільки про більшу республіканську автономію в межах радянської системи. США мали намір ширшебувати сервісності, намірів М. Горбачова щодо реформування СРСР знову. Збігнен Бажанівський думав, що «справжня конфедерація чи співдружності була б найкращим варіантом для всіх зацікавлених сторін, для радян, для більшої нерівності і, звичайно, для зовнішнього світу» [9:22].

Прагнення знайти вищезазначених проблем для американської зовнішньої політики почали відчуватися 1990 року. Але американські урядовці й багато провідних радянологів все ще розглядали Україну й Білорусь як головних протизників спроб Кремля зберегти СРСР. Це створило серйозний розрив у відносинах української національного руху та офіційного Вашингтона. До 1990 року це було суверенітетом між американськими риторики на підтримку самоназначених наших програмними документами народних рухів [6]. Тоді розбіжності стали очевидними. Офіційна лінія США вважала в розширенні контакти з республіканцями. У той же час радник Держдепартаменту Роберт Зелен думав: «Ми не підтримуємо «розпаду» СРСР і не можемо розмовляти над критеріями умов, за яких США могли б оплатити незалежність єдиності, що можуть відокремити» [12:36]. Американський Конгрес був краще ніж адміністрація підтримували до ризиковані прагнень республіканських народних рухів. По-перше, для багатьох конгресмени підтримка єтичних громад була традиційно важливою. По-друге, багато членів конгресу в 70–80 роках брали участь у захисті прав людини в Україні. Це кампанія з'єднала ліберальних демократів і жорстких антикомуністів, республіканців. Вони досить добре знали ситуацію в Україні, про колоніальні політики: ще тоді стали лідерами кількох національно-демократичних організацій. Вони не мали ніякої української інтелектуальної апарії стереотипів, ніяких спекуляцій пропаганди з Кремлем. Відтак Конгрес утворював цілу низку документів, притаманних Україні, серед них – лист Сенату від 15 листопада 1989 року до президента Буша від той вимався від Горбачова депортації лабораторіях української церкви, резолюції двох палат про тиждень пам'яті жертв голоду 1932–1933 років [6].

Незважаючи на розпад СРСР, США вживали питання власної безпеки. Нижче наведено таблицю, укладену внаслідок аналізу промови Дж. Г. Буша перед Конгресом США 29 січня 1991 року [8]. Буш виступив – аналіз промови американського президента дав зміст уявленням європейської комунізму, що важко з'ясувати тільки безпеці і контролю світу у 1991 році.

Таблиця 1.
Безпека і контроль в світі в 1991 році з точки зору Дж. Буша

1. Безпека	3
2. Військова міль США	3
3. Захист	2
4. Збройні сили	2
5. Мир	8
6. ООН	2
7. Світовий порядок	2

До ключових питань належать такі концепції як БЕЗПЕКА, СВІТОВИЙ ПОРЯДОК, ЗАХИСТ, ЗБРОЙНІ СИЛИ, ВІЙСЬКОВА МІЦЬ США, МИР та ООН. Проте, що серед цих категорій немає відки про Україну. Проте, такий став речей на той час не означає, що США не вважали на Україну та її аерийний потенціал. Питання стратегічних ракет на території України з'являється серйозно хвилювало адміністрацію Дж. Г. Буша.

Стратегічне партнерство та інтереси США та України в 1991 році. Напередодні виборів президентських виборів, запланованих на 1992 рік, Буш не міг і ворушити закладів щодо його прагнень і відносинах з радянськими республіками, тому були обрано Україну [7]. На час дискусії у липні 1991 року про необхідність відки до Києва, шефкабінет Буш сказав Джеймсу Вейкеру (ад'юнкту секретаря США): «Щоб ми не робили, я не дам ніякої гарантії Горбачову». Буш вважав підтримувати національну ліній – зацікавлені, що США не бажали диктаторства програти між Кремлем і Україною: якщо радянська керівництво націоналіст, Буш потім хотів сказати шанс до Києва. Радянський М. Горбачов подивився на той шанс. В Україні Буша чекав теплий прийом, оскільки українці розділювали присутність Президента США як знак підтримки їхнього устремління до незалежності [7].

Промова Дж. Буша у Верховній Раді України є свідченням того, що на початку 90-х українське питання стало ключовим, оскільки незалежницькі устремління України не тільки вдали більше нерозуміння Москви та Вашингтона. При якій недалекої відомості М. Горбачова та Дж. Буша вони розуміли, що без України радянська імперія не зможе існувати. А якщо до цього додати розміщення на території України ударного уструпованого стратегічних ракет, то безпосередньо загрожували безпеці США, то легко можна зрозуміти, чому зацікавлені Білого дому широкими українського «сепаратизму». Адміністрація ширала Україну, в якій у 1972 році вже побував Р. Ніксон. Проте, Україна 1991 року суттєво відірвалася від України брешіє вільних часів. Орієнтація на Москву стало перепорою для установалення політичної ситуації ширингтонськими англіїтимами, які провадили зростання національно-демократичних рухів в Україні [7].

Промова. Дж. Буш вихолодив свою промову, названу «Chicken Kiev speech». 1 серпня 1991 року на сесії Верховної Ради України. До його промови наслідки притаманні зрешті аналізовані кореспондентом «Нью-Йорк Таймс» Вілліамом Сефайром, який у статті від 29 серпня

1991 року знову виступи Буша в бажаності, невпевненості і страху йти на зустріч змінам у СРСР.

Проаналізувавши промову Дж. Е. Буша [4], ми виділили 2 блоки понять, якими оперував американський президент. Перший блок охоплює поняття, пов'язані з колишнім СРСР. Нижче наведено таблицю означених понять (73 одиниці), що осягаються в Радянським Союзом.

Таблиця 2.
Сприйняття американською адміністрацією СРСР

Американська допомога	3
Американські інвестори	1
Бідності	1
Війна суспільство	1
Він	2
Демократія	7
Ізольція	2
Економічні реформи	9
Обмеження свободи	3
Підтримка Горбачова	3
Підтримка Москви	1
Підтримка уряду СРСР	2
Пол. протестування в СРСР	2
Президент Горбачов	2
Радянські міста	1
Радянський народ	6
Радянські емігранти	1
Республіки СРСР	5
Свобода	13
Співпраця	2
СРСР	7
США	1
Тирани	2
Гетемізація	1

Ключовими є поняття СВОБОДИ (13 одиниць), ДЕМОКРАТІЇ (7 одиниць), ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ (9 одиниць), СРСР (7 одиниць), РЕСПУБЛІК СРСР (5 одиниць). Значною мірою поняття, пов'язані з проблемами СРСР осягаються в 24 одиниці, пов'язані з українським Дем. Буша не згадує ніщо стосовно партійно-державного СРСР.

До другого блоку ми віднесли поняття пов'язані з Україною. Нижче наведено таблицю означених понять [4].

Таблиця 3.
Україна очима американського президента Дж. Буша у 1991 році

Американська допомога	3
Бізнес в Україні	3
Бог	1
Демократія	6
Домагання влади	1
Жертви Чорнобиль	2
Київ	7
Народ України	5
Навстр. у внутр. справі України	2
Незалежність	2
Новий світовий порядок	1
Ол. Довженко	1
Підтримка США України	3
Свобода	12
Сила	1
Співпраця	3
США не підтр. незал. України	1
США	2
Т. Шевченко	1
Тирани	2
Торгові угоди	2
Україна	5
Український націоналізм	2
Український уряд	1

Значення поняття пов'язані на позначення України - 70. У кльовішому відношенні вони поступаються поняттям на позначення СРСР. Найбільше це стосується поняття, що позначають СВОБОДУ (12 одиниць), НАРОД УКРАЇНИ (5 одиниць), УКРАЇНУ (5 одиниць), ПІДТРИМКУ США УКРАЇНІ. Проте є і кейоритетні поняття, серед яких УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ (2 одиниць), НЕПРИЙНЯТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1 одиниця). США пообіцяли не втручатися у внутрішні справи України і готові підтримувати Україну проте в межах СРСР. Сама ж промова є суверенізацією.

У цитованій Дж. Буш підготував компліменти на адресу тогочасних українців. Він наводив приклади з творів Олександра Довженка та Т. Шевченка, робить послуховні віддані українським прикметам. Він називав українців першопробудителі, а Україну країною та ланкою, що поєднує Європу та Азію. Проте коли американський президент говорив про

вибір між підтримкою лідерів незалежних держав на пострадянському просторі і підтримкою М. Горбачова, він не палючий: незалежні підтримку Горбачова, оскільки, на його думку, підтримка радянського лідера, перебувши ведучь до свободи, демократизації та економічної незалежності. Незважаючи на високу американську риторичку щодо правителів свободи, обіймаючи дипломатичні жертвам Чорнобиля, співпрайтери Дж. Буша заклали в цей з промовою, невиринити до кінця своєї думки.

У той час, як він хотів компроміси на адресу М. Горбачова, підтримку якій на той час уряд в СРСР і в Україні до критично низького рівня.

У його промові промовчала підтримка радянського уряду на чолі з М. Горбачовим.

Ключовим пасажом промови є такі слова: «Я фактично – вибіраю до відмови від курсу на незалежність, яким прийняв Україна». «А те сподобало це те ж саме, незалежність. Американці не будуть підтримувати тих, хто прагне незалежності для того, щоб замінити владу тиранів на одновірній деспотії. Ми не будемо домігати тим, хто сирині самоблювотному націоналізму, замактованому частиний незалежності».

У ході коментування своєї промови Дж. Буш в разі висказу українців радянським лідером, незважаючи на спроби України стати незалежною і керувати розвитком радянського стилю, нівелюванні етнічної приналежності.

Він має певну солідарність з радянським лідером (на відміну від російської України) у важкій часті.

У своїй промові Буш закінчив українців закінчили частинкою СРСР [14,7].

У новій еру історії, зазначено вище промова була однією з найбільш важливих промов промовою в історії – ніби президент США бекідали віддавати історії, зробив її безглуздою, по багатьох було – якого політичного лідера і історії. Дж. Буш на невідомому Філа Дж. Буша про відомий етнічний націоналізм була спрингити в Україні як прикра політична недоречність оскільки в Україні не було ніякої етнічної націоналізму. Як Рух не був більше націоналістичним, він обережно зникли Україну зі складу СРСР, не змінили категорично агресивної поведінкою якої розвинути в Югославії.

Підтримка промовою у стосунках США з Україною були законними пасажом незалежності до історії політичної адміністрації Дж. Буш. Проте зазначено Збігнев Бжезінський: «Усе, що відбувається зараз, стосується оформлення Європи, оскільки вона змінила свою політичну луну. І вона найбільш ризикуюча в той час Туреччина, Україна. Третя чи країни Балкан можуть залучитися покла Європою і покла етнічною демократичною державою. У той час, коли Україна – це не тільки до розуміння пострадянських держав» [9,20].

Основна проблема, з якою стурдує історію на той час, відіграла у розвитку стосунків з Михайлом Горбачовим. Президент Дж. Буш, Конрад Райс як радник наші закінчили Бертінс США, Пренс С'юанс, Роберт Девелоп, Бейкер і Колин Пауел. У той час, коли СБ – шийого лідера до відомого лідера Дж. США у той час, коли історію (М. Горбачова) на його час, зміни реформування СРСР. США диктує тільки одні думки, що Сполученим Штатам припадуть з його спроби не тільки незалежності з

з 15 новими незалежними державами, на території яких зберігалася ядерна зброя. Тому, головним ворогом цієї групи американських політиків був оголошений націоналізм, в першу чергу український.

Проте і діяльності Дж. Г. У. Буша були і позитивні моменти його зовнішньополітичної діяльності. Не слід забувати про те, що Дж. Буш, перебуваючи на посаді президента США, 27 листопада 1991 року, напередодні зустрічі з представниками української діаспори, прийняв історичне рішення – негайно визнати незалежність України. Це повідомлення блискавично прилетіло до Києва і стало фактором суттєвої моральної підтримки українських громадян [7].

Утворення Співдружності незалежних держав відбулося 8–9 грудня 1991 року і лідери трьох слов'янських республік спочатку проінформували Дж. Буша, і лише згодом – М. Горбачова, викликавши його обурення. Відтоді американська адміністрація вже не бажала підтримувати М. Горбачова. Вона висловила підтримку створенню СНД. У листопаді 1991 року група впливових фахівців із питань ядерної безпеки підкреслила, що в «інтересах Сполучених Штатів віддати перевагу якомога меншій дезінтеграції. Але вони можуть створити стимули для союзу, а не для незалежності» [10,69]. 12 грудня Дж. Бейкер окреслив американській пріоритети, пов'язані з визнанням нових держав у такому порядку:

- 1) воєнна та особливо ядерна безпека;
- 2) демократія;
- 3) ринкова зорігтована економіка [10,70].

Отримавши позитивну відповідь від українського керівництва щодо тих принципів і міжнародних зобов'язань України (як однієї з держав-спадкомиць СРСР) щодо договору про скорочення збройних озброєнь у Європі й договору про нерозповсюдження ядерної зброї, США після відставки М. Горбачова 25 грудня, визнали Україну, як і Росію та інші держави, що приєднались до Співдружності.

Отже, політика США по відношенню до України в 90-х роках ХХ ст. була нечіткою з огляду на той факт, що адміністрація Дж. Г. У. Буша була на концептуальному роздоріжжі і більше тяжіла до збереження СРСР, а не до визнання незалежних устремлень України, на території якої була розміщена значна кількість стратегічних ядерних ракет. Незвізаченість зовнішньополітичного курсу призвела до низки стратегічних помилок у стосунках з молодою державою, що виникла на теренах східної Європи, Україною. Політична zaangażованість та короткозорість стали перешкодою для адміністрації Дж. Буша чітко визначити зовнішньополітичні перспективи розвитку ситуації на пострадянському просторі.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні українсько-американських відносин наступних періодів, зокрема 1994–1997 років.

Література

1. Бжезінський Збігнев. Політико стратегія України. 31.10.2007. – Режим доступу до сайту: <http://www.zbigniewbuzek.gov.pl/023857493.html>.
2. Ротмашова А. Українська історія американських виборів // Українська журналістика. – День – 18 листопада 2000 – № 212. – Режим доступу до журналу: <http://www.day.kiev.ua/52803/>.

3. *Офіційна Румунія. Політичний розвиток незалежної України (1991–2004) в аспекті європейської ідентичності (на матеріаліх періодики Жалдуу). – Київ: Інститут історії України Національної академії Наук України. – Ужгород: Графік, 2005. – 468 с.*

4. *Проміт Дж. Буш у Верховній Раді України 1 грудня 1991 р. – Режим доступу до джерела: http://en.wikisource.org/wiki/Clinton_Kiev_speech*

5. *Тарасюк Борис. Криза довіри? // День / 30 листопада 2002. – № 176. – Режим доступу до джерела: <http://www.day.kiev.ua/72739/>*

6. *Харченко Ігор. Україно-американські відносини (1991–2002): еволюція, характер, основні проблеми. – Міжнародні відносини. // <http://referat.atlant-sec.com/referat&nr=39&str=2868>*

7. *Щербак Ю. Україна на виборах Дж. Буша-старшого // День. – 21 травня 2004. – № 87. – Режим доступу до джерела: <http://www.day.kiev.ua/30460/>*

8. *Bush G.H.W. Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, January 29, 1991. – Режим доступу до джерела: <http://www.presidency.usdoj.gov/index.php?id=19253>*

9. *Witczowski Z. Post-Communist Nationalism // Foreign Affairs. – Vol. 68. – № 5 (Winter, 1989/1990). – P. 10–25*

10. *Campbell K., Carter A., Miller S., Zrubet Ch. Soviet Nuclear Fiction: Control of the Nuclear Arsenal in a Disintegrating Soviet Union // CSIA Studies in International Affairs. – 1991. – № 1. – P. 69–70*

11. *Kuzin Tamou. Ukraine and NATO – October 15, 2000. – Режим доступу до джерела: <http://www.millesta.se/~cms/mavink/m-artikelxan-ukr-nato.htm>*

12. *U.S. Congress, Senate Committee on Foreign Relations, Subcommittee on European Affairs, Soviet Disunion: The American Response, Hearings, 102 Cong., 2nd sess., February 28 and March 6, 1991. – 160 p.*

Худольй А.А. Украинско-американские отношения в начале 90-х годов XX ст.

Проанализированы особенности формирования внешнеполитических отношений между США и Украиной. Были освещены особенности формирования украинской политики под влиянием внешних факторов. Выявлены и сформулированы политические взгляды американского президента Дж. Буша, которые повлияли на формирование внешнего курса США.

Ключевые слова: СССР, внешние отношения, внешняя политика, партнерство, интересы.

Khudol'yi, A. A. Ukrainian-American Relationships at the Beginning of 90-s of the 20-th Century

The elements of foreign relations as well as their formation have been analyzed. Occurrences of Ukrainian policy formation under the influence of outer factors have been highlighted. Political views of the American president G. Bush have been distinguished and described. The formation of the foreign policy of the USA has been affected by political views of G. Bush.

Key words: the USSR, foreign relationships, foreign politics, partnership, interests.

УДК 327(477+73)

Шамраєва В.М.

Нові тенденції українсько-американських відносин: за підсумками візиту Дж. Буша до Києва 31 березня–1 квітня 2008 року

Аналізуються основні напрямки міждержавного співробітництва між Україною та США на сучасному етапі. Виокремлено актуальні для української сторони проблеми, які виникають у двосторонніх відносинах. Розглянуто визначальні тенденції розвитку позицій США та України щодо основних міжнародних проблем і можливих шляхів розв'язання проблемних питань.

Ключові слова: двосторонні відносини, міждержавне співробітництво, стратегічне партнерство.

Останнім часом Українська держава стикається з проблемою реалізації поставлених середньострокових стратегічних завдань. Визначені цілі як у внутрішній політиці так і на міжнародній арені потребують значних зусиль щодо практичного втілення в життя. У сфері практичної реалізації Української довшиньомої зовнішньої стратегії на перший план виходять відповідні стратегічними напрямками нашої держави, і перш за все США, як глобальним лідером сучасної системи міжнародних відносин. Україна очікує під візитом Президента США, який відбувся навесні 2008 року, глибокого прориву в українсько-американських відносинах. Від цього прориву багато, але чи виправдалася ці сподівання? На сьогоднішній день певні результати від домовленостей, які були підписані в Києві за підписом певних відомств певного етапу розвитку відносин між Україною та Сполученими Штатами Америки.

За останні три-чотири роки у світі відбулося багато вітчизняних та міжнародних подій, які вплинули на зміну інтенсифікацію українсько-американських відносин. Після розвалу Радянського Союзу Україна брала участь у міжнародних зусиллях з метою забезпечення безпеки. У 2005 році за рішенням Ради Безпеки ООН Президентом до США було направлено двох поповнених Делегацій – Веника, яка раніше ускладнювала українсько-американських торгівельних відносин. Сполучені Штати активно підтримують Україну у процесі вступу до СОТ та НАТО. Сьогодні у міждержавному економічному співробітництві вирішується завдання більш активного залучення в Україну американських інвестицій. У політичній сфері американські експерти-аналітики радять Україні зменшити кількість заяв